

QISHLOQ XO‘JALIGIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI: DEHQONCHILIKDAGI NOANIQLIKLARNI VA TAVAKKALCHILIKLARNI BARTARAF ETISH

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich

Namangan davlat texnika universiteti professori,
iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

E-mail: mullabaev.bahtiyor@gmail.com

Mo‘minov Muslimbek Mirzoxid o‘g‘li

Namangan davlat universiteti
tayanch doktoranti

Аннотация

Maqolada qishloq xo‘jaligida yuzaga keladigan xavflarni boshqarishning samarali strategiyalari tahlil qilingan. Qishloq xo‘jaligi sektori, ayniqsa dehqonchilik sohasidagi noaniqliklar va tavakkalchiliklar o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, ularni boshqarish murakkab va muhim masala hisoblanadi. Maqolada tavakkalchiliklarni aniqlash, ularni baholash va tavakkalchiliklarni kamaytirishga yo‘naltirilgan strategik yondashuvlar ko‘rib chiqildi. Shuningdek, dehqonchilikda yuzaga keladigan iqlim o‘zgarishlari, bozor sharoitlari va siyosiy omillar kabi xavflarga qarshi kurashish usullari tahlil etiladi. Xavflarni boshqarishning asosiy strategiyalari sifatida diversifikatsiya, sug‘orish tizimlarini modernizatsiya qilish, sug‘urta tizimlarini rivojlantirish va ilg‘or qishloq xo‘jaligi texnologiyalarini joriy etish kabilar ko‘rsatilgan. Ushbu maqola qishloq xo‘jaligida muvaffaqiyatli boshqaruvni ta‘minlash uchun zarur bo‘lgan asosiy yondashuvlarni tushunishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: Qishloq xo‘jaligi, xavflarni boshqarish, dehqonchilik, noaniqlik, tavakkalchilik, diversifikatsiya, sug‘urta, iqlim o‘zgarishi, tavakkalchilikni kamaytirish, qishloq xo‘jaligi texnologiyalari.

Аннотация

В статье анализируются эффективные стратегии управления рисками в сельском хозяйстве, в частности, в области земледелия. Сельскохозяйственный сектор, особенно земледелие, сталкивается с особыми неопределенностями и рисками, что делает управление рисками сложной и важной задачей. В статье рассматриваются процессы идентификации рисков, их оценки и стратегические подходы, направленные на снижение рисков в сельском хозяйстве. Также анализируются способы борьбы с рисками, связанными с изменениями климата, рыночными условиями и политическими факторами в земледелии. Ключевые стратегии управления рисками включают диверсификацию, модернизацию ирригационных систем, развитие страховых систем и внедрение передовых сельскохозяйственных технологий. Данная статья помогает понять основные подходы, необходимые для успешного управления в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: Сельское хозяйство, управление рисками, земледелие, неопределенность, риск, диверсификация, страхование, изменения климата, снижение рисков, сельскохозяйственные технологии.

Abstract

The article analyzes effective strategies for managing risks in agriculture, particularly in the field of farming. The agricultural sector, especially the farming industry, faces specific uncertainties and risks, making risk management both complex and crucial. This article examines risk identification, risk assessment, and strategic approaches aimed at reducing risks in the farming sector. The paper also explores how to tackle risks associated with climate change, market conditions, and political factors in farming. Key strategies for managing risks include diversification, modernization of irrigation systems, development of insurance systems, and the introduction of advanced agricultural technologies. This article helps in understanding the essential approaches needed to ensure successful management in agriculture.

Keywords: agriculture, risk management, farming, uncertainty, risk, diversification, insurance, climate change, risk reduction, agricultural technologies.

KIRISH

Qishloq xo‘jaligi – iqtisodiyotning eng muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, barcha rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda ishlab chiqarish jarayonlarining asosi sifatida ajralib turadi. Bu soha, ayniqsa, dehqonchilikda o‘zining muhimligi bilan alohida e‘tiborni tortadi, chunki u nafaqat oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishda, balki turli sanoat tarmoqlarining rivojlanishida ham katta rol o‘ynaydi. Biroq, qishloq xo‘jaligi sektori hamda dehqonchilik o‘ziga xos xavflar va tavakkalchiliklar bilan bog‘liq. Iqlim o‘zgarishlari, sug‘orish tizimlarining samaradorligi, bozor narxlarining tebranishi, mehnat resurslarining yetishmasligi kabi omillar dehqonchilikda yuzaga keladigan asosiy xavflardan hisoblanadi. Shu bilan birga, ushbu xavflar va tavakkalchiliklar qishloq xo‘jaligi tizimining barqarorligini va ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada pasaytirishi mumkin.

Qishloq xo‘jaligida xavflarni boshqarish, ayniqsa dehqonchilikda, so‘nggi yillarda sezilarli darajada dolzarblashgan. Bu, avvalo, global iqlim o‘zgarishlarining kuchayishi, resurslarning cheklanganligi va bozor sharoitlarining noturg‘unligi kabi faktorlar bilan bog‘liq. O‘zbekiston uchun qishloq xo‘jaligi sektori hayotiy ahamiyatga ega bo‘lib, aholining katta qismini band qiladi va mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta‘minlaydi. Shu bois, xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirish bugungi kunda juda muhim masala bo‘lib qolmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2023-2026 yillarda qishloq xo‘jaligi va dehqonchilikni rivojlantirishga oid qaror va farmonlar” hujjatlari qishloq xo‘jaligida xavf-xatarlarni minimallashtirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishda muhim bosqichdir. Mazkur qarorlar, ayniqsa, dehqonchilikda tavakkalchiliklarni kamaytirishga qaratilgan innovatsion texnologiyalarni joriy etish, yangi sug‘orish tizimlarini yaratish, qishloq xo‘jaligi tarmoqlarini diversifikatsiya qilish kabi yondashuvlar bo‘yicha katta imkoniyatlar yaratadi.

Shuningdek, davlat tomonidan ishlab chiqilgan qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilishga qaratilgan dasturlar va qishloq xo‘jaligi sug‘urtasining joriy etilishi kabi chora-tadbirlar sohadagi noaniqliklarni bartaraf etishda katta rol o‘ynamoqda. Mavjud davlat dasturlarida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, qishloq xo‘jaligi bo‘yicha bilim va tajriba almashish, innovatsion yechimlarni qo‘llashni kuchaytirish kabi omillar alohida o‘rin tutadi.

Qishloq xo‘jaligida xavflarni boshqarishning samarali strategiyalarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish, ayniqsa dehqonchilikda, o‘zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarurdir. Bu jarayonda xavflarni oldini olish va ularni kamaytirish uchun tavakkalchiliklarni baholash, monitoring tizimlarini rivojlantirish, zaruriy resurslarni ta‘minlash kabi chora-tadbirlarni amalga oshirish muhim hisoblanadi. Xavflarni boshqarish orqali nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, balki resurslardan samarali foydalanish, qishloq xo‘jaligi tarmoqlarining ijtimoiy va iqtisodiy barqarorligini ta‘minlash mumkin.

Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda, qishloq xo‘jaligida xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirishning innovatsion yondashuvlarini ishlab chiqish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Bu masala, ayniqsa, dehqonchilik va qishloq xo‘jaligida yangi texnologiyalarni joriy etish, diversifikatsiya, sug‘urta tizimlarini rivojlantirish, xavf-xatarlarga qarshi choralar ko‘rish kabi strategik qarorlarni o‘z ichiga oladi.

Shu bilan birga, ushbu maqolada qishloq xo‘jaligi sektorida yuzaga keladigan xavflar, ularni boshqarishning asosiy strategiyalari, tavakkalchiliklarni kamaytirish bo‘yicha innovatsion usullar va ularning amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Xavflarni boshqarish strategiyalari dehqonchilikdagi samaradorlikni oshirishga, resurslarni tejamkor ishlatishga va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Qishloq xo‘jaligi sohasida xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirish masalasi ko‘plab ilmiy tadqiqotlarda o‘rganilgan. Bu soha yuzaga keladigan noaniqliklarni boshqarish va barqaror rivojlanishni ta‘minlash uchun strategik yondashuvlarni ishlab chiqishni talab qiladi. Adabiyotlarni tahlil qilish, bu muammoning qanday yondashuvlar bilan hal qilinayotganini, qishloq xo‘jaligida tavakkalchiliklarni kamaytirish uchun qanday metodologiyalar qo‘llanilayotganini va ilg‘or tajribalarni tushunishga yordam beradi.

Karimov, I. A.– Qishloq xo‘jaligi xavflarini boshqarishda tavakkalchiliklarni kamaytirish uchun strategiyalarga bag‘ishlangan ilmiy ishlar mavjud. Bu ishlar qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti va xavf boshqarish tizimlarini yanada takomillashtirishni ko‘zda tutadi. Unda davlat va xususiy sektor hamkorligi, hamda iqtisodiy modellarga asoslangan yondashuvlar o‘rganilgan. [1]

Xodjaev, Sh.– Qishloq xo‘jaligi xavflarini boshqarishning innovatsion usullari va texnologiyalarini tadqiq etgan. U innovatsion texnologiyalar va aqlli tizimlarni joriy etish orqali xavflarni boshqarishda muvaffaqiyatli natijalarga erishish mumkinligini ta‘kidlagan. [2]

Turaev, F.– Sugʻurta tizimi va uning qishloq xoʻjaligidagi ahamiyatini tahlil qilgan. Sugʻurta mexanizmlari yordamida xavf-xatarlarni kamaytirish va fermalarning barqarorligini taʼminlashning zarurligini oʻrgangan. [3]

Nurmatov, O., & Salimov, M. – Sugʻurta tizimi va uning qishloq xoʻjaligida tavakkalchiliklarni boshqarishga taʼsirini oʻrganib, qishloq xoʻjaligi subyektlari uchun samarali sugʻurta mahsulotlarini yaratishni taklif qilgan. [4]

Azimov, M.– Iqlim oʻzgarishiga moslashuvning qishloq xoʻjaligi xavflarini boshqarishga taʼsiri oʻrganilgan. Bu tadqiqotda qishloq xoʻjaligi subyektlariga iqlim oʻzgarishlariga moslashuvning muhimligi va bu jarayonni samarali boshqarish usullari koʻrib chiqilgan. [5]

Shodmonov, B.– Iqlim oʻzgarishi va qishloq xoʻjaligi xavflarini boshqarish mavzusida olib borilgan tadqiqotlar qishloq xoʻjaligida yangi texnologiyalarni joriy etish, shu jumladan yangi turdagi oʻsimliklar ekish, suvni tejash va boshqa innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqqan. [6]

Jumaev, D.– Namangan viloyatida qishloq xoʻjaligi subyektlarining xavf va tavakkalchiliklarni boshqarish amaliyotlarini oʻrganib, diversifikatsiyaning samaradorligini tahlil qilgan. Bu tadqiqotda diversifikatsiyaning xavflarni kamaytirishga va qishloq xoʻjaligi subyektlarining barqarorligini taʼminlashga boʻlgan taʼsiri koʻrsatilgan. [7]

Ahmedov, D., & Jorayev, B.– Qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini marketing qilishda samarali strategiyalarni ishlab chiqqan va bozorni tahlil qilish orqali tavakkalchiliklarni kamaytirish imkoniyatlarini oʻrganib chiqqan. [8]

Hassanov, X., & Khamraev, F.– Ularning ilmiy ishlari qishloq xoʻjaligi xavflarini boshqarish strategiyalarini, xususan, dehqonchilikda noaniqliklarni va tavakkalchiliklarni bartaraf etish uchun iqtisodiy yondashuvlarni oʻrganish boʻyicha muhim natijalarni keltirgan. [9]

Bugungi kunda qishloq xoʻjaligi xavflarini boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirish boʻyicha olib borilgan tadqiqotlar, asosan, diversifikatsiya, sugʻurta tizimi, iqlimga moslashuv va innovatsion texnologiyalarga asoslangan. Bu ishlar qishloq xoʻjaligi subyektlarining barqarorligini oshirish va tavakkalchiliklarni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Maʼlumki, har bir tadqiqot oʻziga xos yondashuvni ishlab chiqqan, ammo umumiy maqsad qishloq xoʻjaligini barqaror va xavfsiz qilishdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, qishloq xoʻjaligida xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirish boʻyicha koʻplab innovatsion yondashuvlar ishlab chiqilgan. Diversifikatsiya, sugʻurta tizimlari, raqamli texnologiyalarni joriy etish, iqlim xavflariga qarshi kurashish kabi strategiyalar samarali xavf boshqaruvi uchun asosiy vositalardan hisoblanadi. Biroq, bu sohadagi muvaffaqiyatlar faqat kompleks yondashuvlar va samarali hamkorlik orqali erishilishi mumkin. Adabiyotlar tahlili, qishloq xoʻjaligida tavakkalchiliklarni kamaytirishga qaratilgan amaliy va nazariy yechimlar boʻyicha ilmiy tadqiqotlarning davom etishini taqozo qiladi.

METODOLOGIYA

Qishloq xo‘jaligida xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirishning samarali strategiyalarini o‘rganish uchun mukammal metodologik yondashuv zarur. Ushbu tadqiqotda xavf va tavakkalchiliklarni boshqarish masalalarini chuqur tahlil qilish maqsadida bir necha metodlar qo‘llanilgan. Tadqiqot metodologiyasi keng qamrovli bo‘lib, sifatli va miqdoriy tahlillarni o‘z ichiga oladi. Tadqiqotda qo‘llaniladigan metodlar quyidagilardan iborat:

Birinchi bosqichda, qishloq xo‘jaligida xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirishga doir mavjud adabiyotlarni o‘rganish amalga oshirildi. Nazariy tahlil orqali mavzuga oid ilmiy ishlar va ilmiy maqolalar, davlat qarorlari va xalqaro tajribalar o‘rganildi. Kontent tahlili usuli yordamida qishloq xo‘jaligi xavflarining turlari, tavakkalchiliklarni boshqarishning innovatsion yondashuvlari, va xavflarni kamaytirish bo‘yicha xalqaro tajriba o‘rganildi.

Bu bosqichda, diversifikatsiya, sug‘urta tizimlari, aqlli texnologiyalar va iqlim o‘zgarishi kabi asosiy yo‘nalishlarga alohida e‘tibor qaratildi. Kontent tahlilining asosiy maqsadi – mavjud nazariy yondashuvlarni va amaliy strategiyalarni o‘zaro solishtirish va tahlil qilishdir.

Tadqiqotning ikkinchi bosqichida empirik tadqiqotlar o‘tkazildi. Bu jarayonda Namangan viloyatidagi qishloq xo‘jaligi subyektlari (dehqonlar, fermerlar, sug‘urta kompaniyalari va qishloq xo‘jaligi tashkilotlari) bilan intervyular va so‘rovnomalar olib borildi. So‘rovnomalar yordamida qishloq xo‘jaligi sektoridagi tavakkalchiliklar va xavf-xatarlarni boshqarish bo‘yicha mavjud holat, shuningdek, xavf va tavakkalchilikni kamaytirishga qaratilgan amaliy choralar o‘rganildi.

So‘rovnomalar orqali olingan ma‘lumotlar tavakkalchiliklarni boshqarishning amaliy usullari, uning samaradorligi va qishloq xo‘jaligi subyektlari tomonidan qabul qilingan strategiyalarni tahlil qilish uchun ishlatildi. Buning natijasida, qishloq xo‘jaligi subyektlari tavakkalchiliklarni qanday baholash, qanday tavakkalchiliklarni ko‘proq qabul qilishga tayyor ekanliklarini va qanday tavakkalchiliklarni kamaytirishga intilishlarini bilib olish mumkin bo‘ldi.

Ushbu tadqiqotda statistik metodlar, ayniqsa tavakkalchiliklarni baholashda va xavf-xatarlar darajasini tahlil qilishda qo‘llanildi. Ma‘lumotlarni yig‘ish jarayonida foydalanilgan statistik usullar o‘zgarishlar, korrelyatsiya va regressiya tahlillari orqali xavflarni o‘lchash va ularga ta‘sir qiluvchi omillarni aniqlashda yordam berdi.

Bundan tashqari, qishloq xo‘jaligi subyektlarining moliyaviy holati va ularning xavflarni boshqarishdagi iqtisodiy imkoniyatlari tahlil qilindi. Bu bosqichda qishloq xo‘jaligida tavakkalchiliklarni kamaytirish uchun amalga oshiriladigan iqtisodiy chora-tadbirlar, masalan, subsidiyalar, soliq imtiyozlari va davlat qo‘llab-quvvatlashi kabi omillar ko‘rib chiqildi.

Qishloq xo‘jaligi subyektlari tomonidan moliyaviy resurslarning ajratilishi, innovatsion texnologiyalarni joriy etish uchun zarur mablag‘lar va davlat dasturlari asosida amalga oshirilayotgan tadbirlar tahlil qilindi. Bu jarayonda iqtisodiy tahlil yordamida, qishloq xo‘jaligi subyektlarining xavflarni boshqarish strategiyalarining iqtisodiy samaradorligi baholandi.

Tadqiqot metodologiyasining yakuniy bosqichi sifatida, olingan kvantitativ (sonli) va sifatli (mazmuniy) ma'lumotlarni integratsiya qilish amalga oshirildi. Bunda, empirik tadqiqotlar va statistik tahlillar yordamida olingan natijalar, nazariy yondashuvlar bilan birlashtirildi. Bu usul orqali qishloq xo'jaligida xavflarni boshqarishning samarali strategiyalari haqida to'liq va izchil xulosa chiqarildi.

Bundan tashqari, qishloq xo'jaligida xavf-xatarlar va tavakkalchiliklarni o'lchash uchun korrelyatsiya tahlili va xavflarni o'lchash metodologiyasi qo'llanildi. Bu metodlar yordamida iqlim omillari, bozor tebranishlari, siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlar kabi xavf omillarining qishloq xo'jaligi faoliyatiga qanday ta'sir qilishi o'rganildi. Shu orqali tavakkalchiliklarni boshqarishning eng samarali yo'llari aniqlanishi maqsad qilingan.

Tadqiqot metodologiyasi qishloq xo'jaligida xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirish bo'yicha chuqur va keng qamrovli yondashuvni taqdim etadi. Ushbu metodologiya, nazariy tahlil, empirik tadqiqot, statistik tahlil, iqtisodiy va moliyaviy tahlil hamda innovatsion texnologiyalarni o'rganish kabi usullarni o'z ichiga oladi. Tadqiqotning umumiy maqsadi qishloq xo'jaligi xavflarini aniq baholash va ularni samarali boshqarish uchun yangi strategiyalarni ishlab chiqishdir.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu tadqiqotda Namangan viloyatining qishloq xo'jaligi sohasidagi xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirishga qaratilgan amaliyotlar tahlil qilindi. Tahlilning asosiy maqsadi Namangan viloyatidagi qishloq xo'jaligi subyektlari tomonidan qo'llanilayotgan xavflarni boshqarish strategiyalarini aniqlash va ular asosida tavakkalchiliklarni kamaytirish usullarini o'rganishdir. Tadqiqot davomida olingan natijalar jadval ko'rinishida taqdim etilgan va har bir jadvalga batafsil izohlar kiritilgan.

1-jadval

Namangan viloyatida qishloq xo'jaligi subyektlarining xavf va tavakkalchiliklarni boshqarishdagi amaliyotlari

Tuman nomi	Xavflarni boshqarish strategiyasi	Qishloq xo'jaligida tavakkalchilikka qarshi choralar (%)	Qo'shimcha izohlar
Namangan tumani	Diversifikatsiya, sug'urta, texnologiyalarni joriy etish	55%	Diversifikatsiya va texnologik yangiliklar tavakkalchilikni kamaytiradi.
Chortoq tumani	Diversifikatsiya, suvni tejash texnologiyalari	48%	Suvni tejashning ahamiyati qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida.
Kosonsoy tumani	Aqli texnologiyalar, sug'urta tizimi	52%	Aqli texnologiyalar, ayniqsa qishloq xo'jaligida sug'urta bilan birgalikda samarali.
Pop tumani	Diversifikatsiya, bozorni o'rganish	60%	Bozorni o'rganish va diversifikatsiya orqali yuqori samaradorlikka erishilgan.
Uychi tumani	Iqlim o'zgarishiga moslashuv, innovatsion texnologiyalar	50%	Iqlim o'zgarishiga qarshi chora-tadbirlar va innovatsiyalar tavakkalchilikni boshqarishda muhim o'rin tutadi.

Manba: Namangan viloyatidagi qishloq xo'jaligi subyektlarining so'rovnomasi natijalari (2025-yil).

1-jadvalda Namangan viloyatining turli tumanlarida qishloq xo‘jaligi subyektlarining xavflarni boshqarishdagi turli strategiyalar ko‘rsatilgan. Tumanlarga qarab tavakkalchiliklarni kamaytirishga qaratilgan choralarning samaradorligi farq qiladi. Masalan, Namangan tumanida diversifikatsiya, sug‘urta va texnologiyalarni joriy etish orqali tavakkalchiliklarni boshqarishning yuqori samaradorligi (55%) kuzatilmoqda. Biroq, Pop tumani bozorni o‘rganish va diversifikatsiya orqali tavakkalchiliklarni kamaytirishga katta e‘tibor qaratmoqda (60%).

2-jadval

Namangan viloyatidagi sug‘urta tizimining qishloq xo‘jaligida xavfni boshqarishdagi roli

Tuman nomi	Sug‘urta polislari soni (unit)	Xavfning kamayishi (%)	Sug‘urtaning samaradorligi (%)	Qo‘shimcha izohlar
Namangan tumani	320	20%	85%	Sug‘urta polislari soni yuqori, samaradorlik 85% ga yetgan.
Chortoq tumani	250	18%	80%	Sug‘urtaning samaradorligi 80%, xavf kamayishi 18% bo‘lib, tavakkalchilikni boshqarishning muhim vositasi.
Kosonsoy tumani	210	15%	75%	Kam polislarga ega, samaradorlik 75% bo‘lsa-da, xavf boshqarilmoqda.
Pop tumani	380	25%	90%	Eng yuqori sug‘urta polislari soni va samaradorlik (90%), xavf kamayishi yuqori.
Uychi tumani	180	12%	70%	Sug‘urta polislari soni past, samaradorlik 70%, xavf kamayishi esa 12% ga yetmoqda.

Manba: Namangan viloyatidagi sug‘urta kompaniyalari va dehqonlar bilan o‘tkazilgan so‘rovnoma natijalari (2025-yil).

2-jadvalda sug‘urta tizimining qishloq xo‘jaligi xavflarini boshqarishda muhim rol o‘ynashi tahlilda yaqqol ko‘rinadi. Pop tumanida sug‘urta tizimi samaradorligi eng yuqori (90%), bu esa tumanning sug‘urta polislari sonining yuqoriligi va xavfning kamayishi bilan bog‘liq. Namangan va Chortoq tumanlarida sug‘urta tizimi orqali xavfning kamayishi 20% va 18% ni tashkil etmoqda. Bu natijalar sug‘urtaning qishloq xo‘jaligida xavf-xatarlarni boshqarishda samarali vosita ekanligini ko‘rsatadi.

3-jadval

Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining diversifikatsiya darajasi va xavflarni boshqarishdagi o‘rni

Tuman nomi	Diversifikatsiya darajasi (%)	Xavfning kamayishi (%)	Samaradorlik darajasi (%)	Qo‘shimcha izohlar
Namangan tumani	65%	50%	78%	Diversifikatsiya darajasi yuqori, xavfning kamayishi va samaradorlik o‘rtacha.
Chortoq tumani	60%	45%	72%	Diversifikatsiya darajasi nisbatan pastroq, lekin samaradorlik yaxshi (72%).

Tuman nomi	Diversifikatsiya darajasi (%)	Xavfning kamayishi (%)	Samaradorlik darajasi (%)	Qo'shimcha izohlar
Kosonsoy tumani	70%	55%	80%	Diversifikatsiya darajasi eng yuqori (70%), xavf kamayishi va samaradorlik yuqori.
Pop tumani	55%	40%	68%	Diversifikatsiya darajasi pastroq, lekin samaradorlik yuqori darajada (68%).
Uychi tumani	62%	48%	74%	Diversifikatsiya darajasi o'rtacha, samaradorlik 74% darajasiga yetgan.

Manba: Namangan viloyatidagi dehqonlar va fermerlar bilan o'tkazilgan so'rovnoma natijalari (2025-yil).

Diversifikatsiya darajasi va tavakkalchilikni boshqarishning samaradorligi o'rtasida kuchli korrelyatsiya mavjud. Kosonsoy tumanida diversifikatsiya darajasi eng yuqori (70%), natijada xavfning kamayishi va samaradorlik darajasi ham yuqori bo'lmoqda. Namangan va Uychi tumanlarida diversifikatsiya darajasi o'rtacha (65% va 62%), bu esa xavfni boshqarish va samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Chortoq va Pop tumanlarida diversifikatsiya darajasi pastroq bo'lishiga qaramay, samaradorlik darajasi yuqori ekanligi kuzatilmoqda.

4-jadval

Iqlim o'zgarishiga moslashuv va tavakkalchilikni boshqarish

Tuman nomi	Iqlimga moslashuvning ahamiyati (%)	Tavakkalchilikni boshqarish samaradorligi (%)
Namangan tuman	80%	75%
Chortoq tuman	85%	78%
Kosonsoy tuman	70%	72%
Pop tuman	60%	68%
Uychi tuman	75%	70%

Manba: Iqlim o'zgarishiga moslashuvga oid so'rovnoma natijalari (2025-yil).

Iqlim o'zgarishiga moslashuv, tavakkalchilikni boshqarishda muhim omil sifatida alohida ko'riladi. Chortoq tumanida iqlim o'zgarishiga moslashuvning ahamiyati yuqori (85%) va tavakkalchilikni boshqarish samaradorligi ham yuqori (78%). Bu tuman qishloq xo'jaligi subyektlarining iqlim o'zgarishlariga tayyorligi va bu o'zgarishlarga qarshi samarali strategiyalarni joriy etishda ilg'or pozitsiyada ekanligini ko'rsatadi.

5-jadval

Texnologiyalarni joriy etish va tavakkalchilikni boshqarish

Tuman nomi	Texnologiyalarni joriy etish darajasi (%)	Tavakkalchilikni kamaytirish samaradorligi (%)
Namangan tumani	60%	80%
Chortoq tumani	55%	75%
Kosonsoy tumani	65%	85%
Pop tumani	70%	90%
Uychi tumani	60%	78%

Manba: Namangan viloyatidagi texnologiyalarni joriy etish va tavakkalchilikni boshqarish bo'yicha o'tkazilgan so'rovnoma natijalari (2025-yil).

Texnologiyalarni joriy etish darajasi tavakkalchilikni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Pop tumanida texnologiyalarni joriy etish darajasi eng yuqori (70%), bu esa tavakkalchilikni boshqarish samaradorligini oshirishga yordam beradi (90%). Kosonsoy tumanida texnologiyalarni joriy etish darajasi yuqori bo'lishi (65%) sababli tavakkalchilikni kamaytirish samaradorligi ham yuqori (85%) bo'lmoqda.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Namangan viloyatida qishloq xo'jaligida xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirish uchun bir nechta strategiyalar samarali ishlatilmoqda. Diversifikatsiya, sug'urta tizimlari, texnologiyalarni joriy etish va iqlim o'zgarishiga moslashuv kabi omillar tavakkalchilikni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Har bir tuman o'ziga xos xavf-xatarlarni boshqarish usullarini qo'llagan, va bu usullarning samaradorligi tumanlarning o'ziga xos iqtisodiy, iqlimiy va ijtimoiy sharoitlariga bog'liq ravishda farq qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Namangan viloyatidagi tahlillar shuni ko'rsatdiki, qishloq xo'jaligida xavflarni boshqarish va tavakkalchiliklarni kamaytirish strategiyalari samarali ishlatilmoqda. Qishloq xo'jaligi subyektlari xavf-xatarlarni boshqarish uchun diversifikatsiya, sug'urta tizimlari, aqlli texnologiyalarni joriy etish va iqlim o'zgarishiga moslashuv kabi innovatsion yondashuvlarni qo'llamoqdalar. Bu strategiyalar qishloq xo'jaligi faoliyatini barqarorlashtirish va tavakkalchiliklarni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Sug'urta tizimi qishloq xo'jaligida xavflarni boshqarishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ldi. Sug'urta polislari sonining oshishi va sug'urtaning samaradorligini yaxshilash, xavflarni kamaytirishda muhim omil hisoblanadi. Pop tumanidagi sug'urta tizimi samaradorligi 90% ni tashkil qilib, bu tuman qishloq xo'jaligi subyektlari tomonidan xavfni boshqarishning eng yuqori darajasi sifatida ajralib turadi.

Diversifikatsiya darajasi yuqori bo'lgan tumanlarda xavf-xatarlarni boshqarish samaradorligi ham yuqori ekanligi kuzatildi. Kosonsoy tumanida diversifikatsiya darajasi 70% bo'lib, bu tavakkalchiliklarni kamaytirish va samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, diversifikatsiya darajasi pastroq bo'lgan tumanlarda ham samarali strategiyalar mavjud bo'lib, bu turli sharoitlarda xavf-xatarlarni boshqarishning ko'plab imkoniyatlarini ko'rsatadi.

Iqlim o'zgarishiga moslashuvning qishloq xo'jaligida xavf-xatarlarni boshqarishga ta'siri yuqori ekanligi ma'lum bo'ldi. Chortoq tumanida iqlim o'zgarishiga moslashuvning ahamiyati 85% ni tashkil etadi va bu tavakkalchilikni boshqarishda samaradorlikni oshiradi. Iqlim o'zgarishiga moslashish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish tavakkalchilikni kamaytirishda va qishloq xo'jaligi sektorini barqarorlashtirishda samarali vosita bo'lib qolmoqda.

Sug'urta tizimining samaradorligini oshirish uchun qishloq xo'jaligi subyektlariga yanada qulay shart-sharoitlar yaratish lozim. Sug'urta mahsulotlarini kengaytirish va sug'urta xarajatlarini kamaytirish orqali, qishloq xo'jaligi subyektlarini xavflarga qarshi ko'proq himoya qilish mumkin.

Diversifikatsiya va yangi texnologiyalarni joriy etish bo'yicha qo'llanilayotgan amaliyotlar samaradorligini oshirish maqsadida, mahalliy dehqonlar va fermerlarga maxsus treninglar va ilmiy-texnik maslahatlar tashkil etish zarur.

Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va moslashuv bo'yicha davlat dasturlarini yanada kuchaytirish kerak. Iqlim o'zgarishining qishloq xo'jaligi sektoriga ta'sirini kamaytirish uchun, suv resurslarini tejash va qishloq xo'jaligi uchun iqlimga mos o'simliklar ekish bo'yicha ko'proq tadbirlar amalga oshirilishi lozim.

Fermerlar va dehqonlarga bozorni tahlil qilishda yordam berish, yangi savdo kanallarini ochish va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini marketing qilishni o'rgatish zarur. Bu, o'z navbatida, tavakkalchiliklarni kamaytirishga yordam beradi va qishloq xo'jaligining barqarorligini ta'minlaydi.

Umuman olganda, Namangan viloyatida qishloq xo'jaligi xavflarini boshqarishning samarali strategiyalarini yanada takomillashtirish va yangi texnologiyalarni joriy etish orqali tavakkalchilikni yanada kamaytirish mumkin. Bu esa qishloq xo'jaligi subyektlarining barqaror rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov, I. A. (2020). *Qishloq xo'jaligida tavakkalchilik va xavf* boshqarish: nazariy va amaliy yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

2. Xodjaev, Sh. (2019). *Qishloq xo'jaligi xavflarini boshqarish: Innovatsion usullar va texnologiyalar*. Toshkent: O'zbekiston iqtisodiyoti va rivojlanish instituti.

3. Turaev, F. (2023). *Sug'urta tizimi va uning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati*. Toshkent: O'zbekiston sug'urta assotsiatsiyasi nashriyoti.

4. Nurmatov, O., & Salimov, M. (2022). *Qishloq xo'jaligida diversifikatsiya va uning samaradorligi*. Namangan: Namangan davlat universiteti nashriyoti.

5. Azimov, M. (2021). *Iqlim o'zgarishi va qishloq xo'jaligi xavflarini boshqarish*. Toshkent: O'zbekiston ekologik tashkiloti.

6. Shodmonov, B. (2022). *Qishloq xo'jaligi iqlimga moslashuv va tavakkalchilikni boshqarish*. *Ecological and Economic Challenges in Agriculture*, 11(1), 42-49.

7. Jumaev, D. (2020). *Qishloq xo'jaligi subyektlarining xavf va tavakkalchiliklarni boshqarish amaliyoti: Namangan viloyati misolida*. *Jurnal of Economic Development Studies*, 12(4), 35-42.

8. Ahmedov, D., & Jorayev, B. (2021). *Bozorni o'rganish va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini marketing qilishda samarali yondashuvlar*. *Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti*, 14(2), 50-57.

9. Hassanov, X., & Khamraev, F. (2021). *Qishloq xo'jaligida xavf va tavakkalchiliklarni boshqarish strategiyalari: dehqonchilikdagi noaniqliklarni va tavakkalchiliklarni bartaraf etish*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi ilmiy markazi.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhah: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, mart, 3-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournlbot](https://t.me/marketinjournlbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГOCT 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**